

Maand Overzicht no. 11 - 1970
(Tijdvak 1-11-1970 t/m 30-11-1970)

I N H O U D

No. 1.031.335

I. Het extremisme in Nederland

Relatie van de CPN tot de internationale
communistische beweging
NU herdenkt Oktoberrevolutie
Buitengewoon congres KEN
De theorievorming binnen de "witte" BVD

blz.

1
4
6
9

II. Ontwikkelingen in de internationale communistische
beweging

Beknopt overzicht van de belangrijkste gebeurtenis-
sen in de communistische beweging in de laatste we-
ken

14

HET EXTREMISME IN NEDERLAND

De relatie van de CPN tot de internationale communistische beweging

De in het maandoverzicht van september 1970 uitgesproken verwachting omtrent een nauwere binding van de CPN aan de internationale communistische beweging heeft in de afgelopen maanden wat meer òliëf gekregen.

Ten vervolge op de aanwezigheid van de heren De GROOT en WOLFF bij de voorbereidende bijeenkomst van Westeuropese partijen te Londen op 21 september, werd in "De Waarheid" een schriftelijke bijdrage gepubliceerd ten behoeve van de op 11, 12, en 13 januari 1971 in Londen te houden conferentie van Westeuropese CP'en over het onderwerp : "De strijd van de arbeidersklasse van de kapitalistische landen van Europa in het licht van de ontwikkeling van de multi-nationale ondernemingen". Partijvoorzitter HOEKSTRA vertegenwoordigt de CPN in de commissie die de voorbereiding van de conferentie ter hand zal nemen.

Het partijbestuur van de CPN geeft in haar discussiebijdrage te kennen dat zij aan de agenda enkele onderwerpen toegevoegd wenst te zien. Bespreking van de gehele EEG-politiek, die gericht is op "de liquidatie van de landbouw in zwakkere landen als Nederland" en van "de strijd voor democratisering van het onderwijs" wordt noodzakelijk geacht. Bovendien zal gesproken moeten worden over "activiteiten tegen de bewapeningspolitiek van de NATO in Europa" en over "samenwerking tussen communistische partijen voor ideologische opheldering van vraagstukken als de z.g.n. Europese Politieke Unie, het Europese Parlement en Europese verkiezingen".

De conferentie zal gericht moeten zijn op "de gemeenschappelijke actie van de communistische partijen in de kapitalistische landen van Europa"; aan een "abstracte studie-bijeenkomst" heeft de CPN geen behoefte.

Hoewel de CPN zich in haar discussie-bijdrage "van harte bereid" verklaart aan de komende conferentie deel te nemen, wenst zij toch de sinds 1963 gepropageerde autonomie onverkort te handhaven en elke vorm van beïnvloeding door andere CP'en te voorkomen.

Daartoe heeft zij een aantal normen aangelegd, waaraan elke internationale bijeenkomst moet voldoen om deelname door de CPN mogelijk te maken.

- de vrijheid van discussie moet onbeperkt zijn;
- de conferentie moet worden samengesteld uit door de respectieve partijbesturen gekozen delegaties;
- elk partijbestuur wijst een afgevaardigde aan om zitting te nemen in de voorbereidingscommissie;
- van de door de commissie vastgestelde agenda mag niet worden afgeweken;
- er worden geen collectieve documenten in behandeling of in stemming gebracht, doch er wordt een stenografisch verslag van de conferentie gepubliceerd door elk van de deelnemende partijen;
- alleen de partijbesturen zijn bevoegd volledig zelfstandig conclusies uit de conferentie te trekken;
- de conferentie moet gevolgd worden door multi- en bilaterale bijeenkomsten voor het wederzijds verschaffen van concrete informatie en het organiseren van gemeenschappelijke acties en solidariteit.

Het streven naar frequenter contact tussen de West-Europese CP'en zonder dat daarin de CPSU wordt betrokken, zoals dat naar voren komt in de door de CPN voorgestelde procedure, komt overeen met de passage in de rede van de heer DE GROOT, uitgesproken op het laatste partijcongres (februari 1970), waar deze stelt dat het kapitalisme geen "definitieve nederlaag op wereldformaat" zal lijden zolang het zich in de industrieel ontwikkelde West-Europese landen kan handhaven.

Tenzij het de CPN-vertegenwoordiger op de bijeenkomst van de agenda-commissie duidelijk zal worden dat de andere CP'en niet onwelwillend staan ten opzichte van de procedure zoals voorgesteld in de discussiebijdrage, is deelneming door de CPN aan de komende conferentie nog geen vaststaande zaak, omdat de nu door de CPN voorgestelde gang van zaken bij voorgaande multilaterale conferenties geenszins gebruikelijk was.

Zou de conferentie inderdaad verlopen op de door de CPN gewenste wijze, dan zal zij zeker niet nalaten dit te interpreteren als een overwinning in haar verzet tegen het "grote-mogendheden-chauvinisme" van de CPSU.

NU herdenkt de Oktoberrevolutie

Ter gelegenheid van de 53ste herdenking van de Russische Oktoberrevolutie werden door de Vereniging "Nederland-USSR" in de loop van de maand november feestelijke filmbijeenkomsten belegd in achtereenvolgens Kampen, Apeldoorn, Arnhem, Den Haag, Wageningen, Leeuwarden, Heerenveen, Rotterdam, Utrecht en Deventer. In Amsterdam werd op 9 november in de grote zaal van het Concertgebouw een landelijke herdenkingsbijeenkomst gehouden, die werd opgeluisterd met een optreden van een variété-gezelschap uit de Sowjet-Unie en muziek van het Amsterdams Philharmonisch Orkest. Deze herdenkingsbijeenkomst kreeg extra nadruk door de aanwezigheid van een groot aantal Sowjet-Russische en Oosteuropese diplomaten en een vrij zware delegatie uit de Sowjet-Unie.

Deze delegatie uit de Sowjet-Unie, welke op uitnodiging van de Vereniging "Nederland-USSR" in november een bezoek van 10 dagen aan ons land bracht, stond onder leiding van Nina Wasiljewna PO, lid van de Opperste Sowjet en voorzitter van de Unie van Sowjet-verenigingen van vriendschap en culturele betrekkingen met het buitenland. Behalve deze topfunctionaresse maakte van de delegatie deel uit de heer Arkadij Konstantionowitsj BO, secretaris van het Presidium van de Unie van Sowjet-verenigingen; hij was van 1961 tot 1965 als 2e secretaris en cultureel attaché verbonden aan de Russische Ambassade in Den Haag. Het derde lid van de delegatie was Anatolij Dimitrijewitsj POPOW, voormalig 2e secretaris van de Russische Ambassade in Den Haag, in 1961 door de Nederlandse regering tot "persona non grata" verklaard in verband met de Golub-affaire. De heer POPOW bracht hiermee zijn tweede bezoek aan Nederland in een half jaar; in mei 1970 begeleidde hij de minister van sociale zaken van de Oekraïne Aleksej Fjedorowitsj FJ, generaal b.d. en voormalig partisanenleider, die op uitnodiging van de Vereniging "Nederland-USSR" een bezoek aan ons land bracht.

Mevrouw PO liet op de bijeenkomst in Amsterdam door NU-voorzitter Wim HULST een door haar geschreven rede voorlezen, waarin onder meer de hulp bij de opbouw van de Sowjet-Unie werd gememoreerd van de Nederlander Ir Sebald J. RU, persoonlijk vriend van LENIN.

Door de Russische ambassadeur werden namens het Presidium van de Opperste Sowjet, wegens hun verdiensten voor de bevordering van vriendschap en wederzijds begrip tussen het Nederlandse en het Russische volk, LENIN-jubileummedailles uitgereikt aan de heren W. HULST en H. GOI , voorzitter respectievelijk secretaris van de Vereniging "Nederland-USSR", en aan de heer Tj.JA , lid van het hoofdbestuur. (Tijdens individuele reizen naar de Sowjet-Unie in de afgelopen maanden waren dergelijke medailles al in Moskou uitgereikt aan Mevrouw W.B. BO , medewerkster van de Vereniging "Nederland-USSR" en hoofdredactrice van het verenigingsorgaan, aan de kunstschilder G. LA' en aan de bloembollenkweker D. LAF . Een LENIN-jubileummedaille is toegezegd aan de beeldhouwer F. SI .

Door talloze dissidente Nederlandse communisten, die de bijeenkomst in Amsterdam hebben bijgewoond, is de uitreiking van de LENIN-jubileummedailles niet alleen maar gezien als blijk van waardering van de Sowjet-Unie voor het werk van de Vereniging "Nederland-USSR", doch tevens als een waarschuwing van de Russen aan het adres van de Communistische Partij van Nederland in de slepende controverse met de CPSU. Naar de mening van deze dissidenten zouden de Russen op deze wijze duidelijk hebben willen maken, dat zij in Nederland buiten de gelederen van de CPN beschikken over loyale communistische vrienden.

Buitengewoon congres KEN

Hoewel de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (Marxistisch-Leninistisch) nog niet zo lang geleden (januari 1970) congresseerde, werd op 17 en 18 oktober j.l. een buitengewoon congres gehouden te Rotterdam om zich opnieuw op de ideologische uitgangspunten te oriënteren. De groei van de beweging sinds het congres van januari tengevolge van de oprichting van een drietal hulporganisaties (de Marxistisch-Leninistische Studentenbond, de Bond van Huurders en Woningzoekenden en de Marxistisch-Leninistische Jeugd) maakten het voor SCH. , die sedert de oprichting van de KEN(ML) in sterke mate een persoonlijk stempel op de beweging heeft gedrukt, noodzakelijk zijn greep op de organisatie te verstevigen door zich met vertrouwde mensen te omgeven. Het Landelijk Comité van de KEN achtte een buitengewoon congres noodzakelijk om de "kinderziekten" en "verkeerde opvattingen", die o.a. tijdens de stakingsactiviteiten in Rotterdam tot uiting kwamen, te overwinnen. Deze "verkeerde opvattingen" werden vooral toegeschreven aan de vele jongeren, studenten en intellectuelen, die tot de beweging zijn toegetreden. Veelal afkomstig uit de middenklasse, hebben zij soms nog niet alle "klein-burgerlijke eigenschappen" verloren en hebben zij nog een te veel aan eigen opvattingen.

Als voornaamste punten op de agenda van het buitengewoon congres stonden dan ook:

- de praktische uitwerking van het principe van het democratisch centralisme;
- de laakbare tendens van het zogenaamde "arbeiderisme" (de stroming die het niet-arbeider zijn beoordeelt als een ernstige handicap voor een marxist-leninist); en
- de analyse van de rol, welke door het Comité Arbeidersmacht tijdens de Rotterdamse havenstaking is gespeeld.

In de discussiegrondslag constateert het aftredende Landelijk Comité dat de beweging zich heeft uitgebreid en sterk aan invloed heeft gewonnen. Het acht de huidige situatie in Nederland gunstig om op korte termijn over te gaan tot de oprichting van een marxistisch-leninistische voorhoede-partij als belangrijkste stap naar het uiteindelijke doel: het vestigen van de heerschappij

van het volk onder leiding van de arbeidersklasse.

De ruim honderd congresgangers konden met deze zienswijze wel instemmen; zonder discussie werd ook goedgekeurd wat in de discussiegrondslag vermeld wordt over de verhouding tussen de KEN(ML) en haar hulporganisaties. In elke hulporganisatie (BHW, MLS en MLJ) zal de kern moeten bestaan uit KEN-leden. Deze kern behoort ervoor te zorgen dat de activiteiten in overeenstemming zijn met de politieke lijn van de KEN.

De Bond van Huurders en Woningzoekenden is behalve hulp- ook mantelorganisatie, d.w.z. een organisatie die zich naar buiten presenteert als een onafhankelijke, niet aan enige partij (in casu de KEN) gebonden organisatie. In de activiteiten van de bond zal daarom op geen enkele wijze een verwijzing naar de KEN (ML) mogen voorkomen.

Zowel individueel als collectief moeten de leden van deze bond helpen verbeteringen aan te brengen in hun huidige woon-situatie en de woningnood in Nederland in al zijn facetten bestrijden.

De KEN hoopt met deze Bond van Huurders en Woningzoekenden een massa-organisatie tot stand te brengen die kan dienen als werkterrein voor politieke en ideologische beïnvloeding.

Op het buitengewoon congres werd besloten een onregelmatig verschijnend, eenvoudig uitgevoerd kaderblad te gaan uitgeven. "De Rode Tribune", met een oplage van $\pm$ 3500 exemplaren blijft het officiële maandblad van de KEN(ML).

De hulporganisaties geven de volgende organen uit:

- "Dien het Volk" - orgaan van de Marxistisch-Leninistische Studentenbond;
- "B.H.W." - het maandblad van de Bond van Huurders en Woningzoekenden, met een oplage van $\pm$ 12000 exemplaren;
- "Arbeidersmacht" - het blad van de bedrijfswerkgroep voor verspreiding onder de arbeiders.

Een blad van de Marxistisch-Leninistische Jeugd zal binnenkort gaan verschijnen.

In het nieuw gekozen Landelijk Comité, de hoogste autoriteit in de periode tussen twee congressen, is de afdeling

Amsterdam niet vertegenwoordigd, hetgeen waarschijnlijk te wijten is aan haar recalcitrante houding tegenover het Landelijk Comité tijdens de staking in de Rotterdamse haven. Ook W. ter BR. op de voorgrond getreden als woordvoerder van het Comité Arbeidersmacht, keerde niet terug in het Landelijk Comité, dat nu als volgt werd samengesteld:

- politiek secretaris;
- organisatie secretaris;
- belast met financiële aangelegenheden en internationale contacten;
- verantwoordelijk voor de MLJ;
- verantwoordelijk voor de MLS;
- verantwoordelijk voor de bedrijfswerkgroepen;
- verantwoordelijk voor de BHW;
- verantwoordelijk voor het orgaan "De Rode Tribune".

De theorievorming binnen de "witte" BVD

In de volgende beschouwing zal worden getracht een overzicht te geven van de theorievorming, zoals die op het ogenblik binnen de "witte" BVD plaats vindt.

Hierbij moet worden aangetekend, dat alle initiatieven op dit gebied klaarblijkelijk uitgaan van een klein aantal prominente BVD-leden (vermoedelijk allen lid van het algemeen secretariaat). Zij publiceren hun denkbeelden meestal in het BVD-bulletin en in de diverse discussiestukken, die op (landelijke) vergaderingen besproken worden. Vaak wordt hierover uitvoerig gediscussieerd, maar slechts zelden blijkt er iets van principiële oppositie tegen deze denkbeelden, hetgeen niet verwonderlijk is, omdat de meerderheid van de BVD-leden weinig theoretische achtergrondskennis bezit.

Zoals blijkt, is er een mogelijkheid dat de huidige organisatie-structuur zal worden opgeheven en de "witte" BVD zal worden omgevormd tot een centraal geleide, gedisciplineerde revolutionaire organisatie. Het is dan de vraag of de meerderheid van de leden de ideologie, die ten grondslag ligt aan deze wijzigingen, zal hebben bestudeerd en begrepen.

De eerder bedoelde BVD-prominenten baseren hun theorieën op de historische ontwikkeling van de "witte" BVD, die zij in drie fasen verdelen:

- 1e fase - alle activiteiten worden bepaald door de ondervonden ervaringen en emoties. Er is weinig of geen inzicht in de onderlinge samenhang van de verschillende feiten.
- 2e fase - door te trachten dit soort ervaringen op grotere schaal te verkrijgen vergaart men materiaal om een meer diepgaande analyse te kunnen maken van de werkelijkheid.
- 3e fase - op grond van deze analyse is het mogelijk meer bewust naar nieuwe praktijkmogelijkheden te zoeken.

Door projectie van deze fasen op de actiepraktijk van de "witte" BVD, komen de theoretici tot de volgende omschrijvingen:

1. de ethische fase

men dacht het geweld op zich te moeten en te kunnen bestrijden (door middel van dienstweigeringen).

2. de autoritaire fase

zoekend naar de oorzaken van het geweld kwam men tot de conclusie, dat de autoriteiten hiervoor verantwoordelijk waren en dat de acties derhalve tegen hen gericht moesten worden, hetgeen overigens zinloos bleek, omdat dezen een effectief antwoord hierop bezaten, n.l. de "repressieve tolerantie".

3. de anti-kapitalistische fase

na analyse is men uiteindelijk tot het inzicht gekomen, dat het kapitalisme de bron van alle kwaad is en door georganiseerde strijd vernietigd moet worden.

Waren in de 1e fase vrijwel uitsluitend de ervaringen opgedaan binnen de eigen organisatie (dus de "witte" BVD) van belang, in de tweede fase werd in ruime mate ook geprofiteerd van de ervaringen van de studenten-oppositie, het onderwijsfront en dergelijke bewegingen. Dit werd nog vergemakkelijkt, doordat enkele van de meest prominente "witte" BVD-leden eveneens een rol speelden (en soms nog spelen) binnen deze andere bewegingen.

Rondom het in mei j.l. gehouden congres zou de "witte" BVD zijn overgegaan van de 2e naar de 3e fase, hetgeen zou kunnen blijken uit de doelstellingen, die sindsdien hierop neerkomen, dat de "witte" BVD het leger ongeschikt tracht te maken als instrument van het "kapitalistische systeem", met als doel op langere termijn: "de omverwerping van het kapitalistische systeem" zelf. Het is echter de vraag of de "witte" BVD hiertoe is gekomen op grond van een eigen maatschappij-analyse. Het lijkt waarschijnlijker, dat gebruik is gemaakt van de analyses, zoals die onder meer bestaan in oppositiele studentenkringen *).

---

*) Deze ontwikkeling in anti-kapitalistische zin is niet beperkt gebleven tot de "witte" BVD en de studentenoppositie, doch is een fenomeen, dat zich in meerdere of mindere mate voordoet bij alle buitenparlementaire groeperingen, zowel in Nederland als het buitenland. De studentenoppositie is slechts genoemd omdat de parallellen hier zo duidelijk blijken én omdat de "witte" BVD rechtstreeks door de studentenoppositie is beïnvloed.

Al deze analyses concentreren zich op de tegenstelling: loonarbeid - kapitaal, en leiden tot de conclusie, dat met de opheffing van deze tegenstelling het kapitalisme ten val wordt gebracht.

Dit is een duidelijk marxistische denktrant en het ligt dan ook voor de hand dat als middel ter bereiking van dit doel de klassenstrijd wordt gezien, waarbij overigens de "witte" BVD zich vooralsnog schijnt te beperken tot de krijgsmacht.

Primaire voorwaarden voor het aanvangen van deze klassenstrijd zijn uiteraard een doeltreffende organisatie en een doelgerichte strategie, die beide gebaseerd moeten zijn op een goede theoretische ondergrond.

Vandaar, dat op het derde congres gesteld is, dat "het verzet in het leger alleen zinvol kan zijn als het gebaseerd is op organisatie". Vandaar ook, dat men thans in de discussies tracht de maatschappij-analyse te verdiepen en met name de functie en de werking van het leger in de huidige samenleving te doorgronden.

Deze "eis van een juiste theorie" wordt verder uitgediept in het 3e nummer van het BVD-bulletin, waarin wordt afgerekend met de gedachte, dat het voldoende zou zijn de massa "wakker te schudden" en "een revolutionaire situatie te scheppen" om een uiteindelijke omwenteling te weeg te brengen. Gesteld wordt dat het afwijzen van de bestaande orde inderdaad "spontaan" zal gebeuren, maar dat bij gebrek aan een "revolutionair bewustzijn" (dus een juiste theorie) een en ander niet in de goede banen geleid zal kunnen worden en dus gedoemd zal zijn te mislukken.

Een revolutionaire organisatie (in casu de "witte" BVD) zal daarom een "revolutionaire theorie" moeten ontwikkelen, hetgeen (aldus het BVD-bulletin) alleen mogelijk is als men "in staat is een scholing in theorie op te zetten, de theorie te toetsen aan de praktijk en kritiek op de theorie te verwerken".

Is dus het bezit van een juiste theorie kennelijk van essentieel belang voor een revolutionaire organisatie, daarnaast noemt het BVD-bulletin nog een "eenheids-eis", waaraan de organisatie moet voldoen. Dit houdt in dat er "een juiste strategie ontwikkeld wordt, dat iedereen door scholing en kritiek deelneemt aan het

ontwikkelen van deze strategie en dat, wanneer er eenmaal een accord bestaat over een bepaalde konkrete situatie, deze naar beste weten door alle BVD-ers wordt gevolgd, totdat konkreet gebleken is dat de gevolgde strategie gewijzigd moet worden".

Vervolgens wordt gesteld, dat er weliswaar kritiek mag blijven worden uitgeoefend op een (democratisch) genomen besluit, doch dat wel loyaal aan de uitvoering ervan moet worden meegeholpen, "totdat de kritiek overtuigend is, gesteund wordt door de ervaringen in de praktijk, en een ander besluit genomen moet worden".

In een discussiestuk, dat verspreid is op een van 31-10 t/m 1-11 te Barchem gehouden discussie-weekeind van de "witte" BVD, komt tenslotte de aap helemaal uit de mouw. In dit stuk wordt namelijk zonder meer een lans gebroken voor "demokraties centralisme", waarbij echter een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen deze theoretische vorm en de "verburgelijkte" vorm, zoals deze onder meer in de CPN bestaat, waar namelijk de macht van enkelen ten koste van de revolutionaire doelstelling zou worden gehandhaafd. (Het discussiestuk gebruikt voor deze "verburgelijkte" versie van het democratisch centralisme de term: autoritair centralisme.)

Het discussiestuk sluit een éénrichtingsverkeer van de top naar de basis van de organisatie uit. De leden zelf nemen een voor ieder ander lidbindend besluit.

De terminologie is in elk geval "communistisch": "De groep, of in ieder geval andere leden, korrigeren indien nodig door kritiek, gevolgd door zelfkritiek." *)

Op de genoemde bijeenkomst in Barchem is uitvoerig over dit soort zaken gediscussieerd.

Onder meer werd aan de hand van een gedeelte uit "Milita-

---

*) Het zou interessant zijn te weten of er hier sprake is van beïnvloeding door de op het gebied van de discipline zeer stringente KEN. Er zijn weliswaar geen aanwijzingen in deze richting, maar de mogelijkheid moet zeker niet worden uitgesloten. Overigens is in het algemeen nog weinig bekend over de relaties tussen de "witte" BVD en andere (revolutionaire) organisaties.

rismus-Anti-militarismus" van LENIN en Karl LI. de functie van het leger in onze maatschappij als volgt omschreven:

1. Handhaving van de arbeidsrust, d.w.z. verdediging van het systeem naar binnen.
2. Verdediging van het systeem naar buiten en onderdrukking van de ontwikkelingslanden.
3. Stabilisering van de kapitalistische economie (militair-industrieel complex).

Deze omschrijving leverde voldoende stof voor een verdere discussie, waarin onder meer de wenselijkheid ter sprake kwam kontakten met andere anti-kapitalistische organisaties te leggen.

Daarnaast werd gesproken over de organisatie-vorm, activiteiten en dergelijke, doch over het algemeen schijnen er geen definitieve besluiten genomen te zijn (althans niet openlijk).

De twee belangrijkste conclusies lijken te zijn:

1. dat de niet-militaire BVD-activisten zich meer moeten richten tot de "BVD-soldaten".
2. dat in de toekomst ook kleine acties binnen de kazernes moeten worden georganiseerd omdat deze uitermate geschikt zijn om solidariteit onder de soldaten te kweken.

Varia

Naar buiten toe beperkt de activiteit van de "witte" BVD zich hoofdzakelijk tot het verspreiden van pamfletten en de verkoop van de Soldatenkrant. Ook wordt regelmatig getracht in café's en op straat discussies met soldaten uit te lokken, overigens met weinig resultaat.

Intern trachten enkele afdelingen een begin te maken met scholing voor actieve leden.

ONTWIKKELINGEN IN DE INTERNATIONALE COMMUNISTISCHE BEWEGING

De Sino-Sowjetbetrekkingen op staatsniveau zijn formeel weer geheel genormaliseerd, nu zich op 21 november voor het eerst sinds 1966 een Chinese ambassadeur in Moskou heeft geïnstalleerd. Het is de plaatsvervangende minister van Buitenlandse Zaken LIU

, die reeds in juli als kandidaat voor deze post werd genoemd. Op 13 oktober had TO, de nieuwe Sowjetambassadeur in Peking zijn geloofsbrieven al aangeboden. Tegelijk met de aankomst van LIU in Moskou werd de ondertekening van een nieuw handelsakkoord tussen China en de Sowjet-Unie bekendgemaakt.

In een boodschap ter gelegenheid van de 53ste verjaardag van de Oktoberrevolutie hadden de Chinezen het Kremlin reeds te verstaan gegeven, dat principiële verschillen geen beletsel dienden te zijn voor normale staatsbetrekkingen op basis van vreedzame coëxistentie. Hierbij dient aangetekend, dat de "socialistische" landen hun onderlinge samenwerking plegen te funderen op grondslag van het "socialistisch internationalisme", terwijl ze hun verhouding met niet-"socialistische" landen zeggen te baseren op het beginsel van "vreedzame coëxistentie". De Chinezen voegden er in hun gelukstelegram aan toe, dat hun betrekkingen met de Sowjet-Unie pas weer een "vriendschappelijk" karakter konden krijgen, wanneer belangrijke, nog onopgeloste vraagstukken zouden zijn geregeld. Zij doelden hiermee kennelijk op de nog slepende grenskwesties. Daarover sprekende erkende CPSU-ideoloog SO in een feestrede tijdens de Oktoberviering op 6 november, dat het Sowjet-Chinese grensoverleg nog steeds niet vlot verliep. "Men zou van harte hopen", zo zei SO, "dat er uiteindelijk oplossingen zullen worden gevonden, die beantwoorden aan de interessen van beide partijen".

Dat de Sino-Sowjetrelatie nog bepaald niet vriendschappelijk te noemen is, viel ook af te lezen uit een gemeenschappelijke boodschap van MAO TSE-TUNG, LIN PIAO en TSJOE EN-LAI ter ere van de 26e verjaardag van de bevrijding van Albanië, waarin de Sowjet-Unie er opnieuw van beticht werd met de Verenigde Staten samen te spannen om de wereld te overheersen. Het Chinese driemanschap meende echter te mogen vaststellen, dat de twee super-

mogendheden zich momenteel in een ongekend moeilijke positie bevinden en "dat de dagen niet ver meer zijn, dat zij allebei volledig begraven zullen worden door de volkeren der wereld".

In de Sowjet-Unie werd voor het eerst in zes jaar de voormalige Sowjetrussische partijleider en premier CHROESTSJOW aan de officiële vergetelheid ontrukkt, toen het persbureau Tass op 16 november een letterlijke verklaring van zijn hand publiceerde, waarin de 76-jarige ex-leider ontkende ooit memoires of dergelijk materiaal aan binnen- of buitenlandse uitgeverijen ter beschikking te hebben gesteld. Dit dementi volgde op de aankondiging van een aantal westerse krantenconcerns nog deze maand te zullen starten met de publicatie van de "Memoires van CHROESTSJOW". Hoewel de deskundigen het niet eens zijn over de herkomst en de mate van originaliteit van deze zg. gedenkschriften, is het algemene oordeel dat er zich in het omstreden werk wel degelijk authentiek materiaal bevindt, dat langs verschillende wegen, o.a. via de Londense Evening News-correspondent en KGB-medewerker Viktor LO , in het Westen is beland. Uit de losse, dikwijls onnauwkeurige en tegenstrijdige gegevens is door de vertaler TAI een samenhangend verhaal geconstrueerd, dat evenwel op vele punten nogal aanvechtbaar is.

De oppositiebeweging in de Sowjet-Unie kwam deze maand vooral in het nieuws door het proces tegen de in mei gearresteerde auteur AMALRIK, die in het afgelopen jaar bekendheid verwierf door zijn in het Westen gepubliceerde boeken "Onvrijwillige reis naar Siberië" en "Zal de Sowjet-Unie 1984 overleven?". Op beschuldiging van laster tegen de Sowjetstaat werd AMALRIK veroordeeld tot drie jaar werkkamp "met streng regiem". Nadat hij geweigerd had schuld te bekennen, wenste hij geen verdere vragen te beantwoorden, omdat hij het proces onwettig achtte. Zijn laatste woord was een strafrede tegen "de middeleeuwse ketterjacht", die de hoogste Sowjetbureaucraten uit puur eigenbelang hebben ingezet tegen "de verspreiding van alle gedachten en ideeën, die hen vreemd zijn".

Een soortgelijk requisitoir was te lezen in een open brief van de befaamde Russische cellist RO aan drie van de

grootste Sowjetbladen. In deze brief, die uiteraard door de drie kranten niet werd afgedrukt maar door dissidenten aan westerse journalisten ter hand werd gesteld, nam deze tweevoudige STALIN-prijswinnaar het op voor de uit de Schrijversbond gestoten auteur SOLZHENITZYN, die in oktober de Nobelprijs voor literatuur kreeg toegekend. RO hekelde het opportunisme, waarmee de dikwijls "volstrekt incompetent" culturele Sowjetautoriteiten de waarde van de literaire Nobelprijs beoordelen, al naar gelang de prijswinnaar bij hen in de smaak valt. Hij meende "dat SOLZHENITZYN voldoende geleden heeft om de waarheid te mogen schrijven, zoals hij die ziet", en wenste er openlijk voor uit te komen dat hij de verguisde schrijver reeds geruime tijd onderdak verschaft in zijn buitenhuis.

SOLZHENITZYN zelf heeft op 27 november in een brief aan de Zweedse Nobelstichting meegedeeld, dat hij is teruggekomen op zijn aanvankelijk voornemen om zijn onderscheiding persoonlijk in Stockholm in ontvangst te komen nemen. Als reden gaf hij op, dat zijn recente bejegening in de Sowjet-Unie hem tot het inzicht had gebracht, dat een eventuele reis naar Zweden wel eens zou kunnen worden aangegrepen om hem voorgoed uit zijn vaderland te bannen. Hij vroeg daarom de prijs in Moskou te mogen ontvangen uit handen van vertegenwoordigers van de Nobelstichting en beloofde in dat geval de gebruikelijke Nobel-rede binnen een half jaar naar Zweden te zullen verzenden.

Een ander opmerkelijk document, dat westerse journalisten medio november in handen werd gespeeld, was een getypte verklaring, waarin drie Sowjetfysici van wereldnaam, SACHAROW, TW en CH, de oprichting bekend maakten van een "comité voor de rechten van de mens", waarvan alleen partijlozen lid kunnen worden. Formeel kunnen de Sowjetautoriteiten geen aanstoot nemen aan dit initiatief, omdat het nieuwe comité zich niet aandient als een anti-Sowjetorganisatie, maar als een loyale, a-politieke instelling, die de Sowjetleiding de helpende hand zegt te willen bieden bij het zoeken van "constructieve wegen om de rechten van de Sowjetmens veilig te stellen". Uitgangspunt heet het handvest van de Verenigde Naties voor de rechten van de mens, maar ook "het specifieke karakter van de Sowjetwet en de gecompliceerde tradities en reële problemen van de staat op dit gebied".

In Tsjechoslowakije blijft partijleider HUSAK proberen zich te verzekeren van de vrijwel onmisbare steun van de oppositionele intelligentsia. Volgens berichten uit Praag zou de Tsjechische Cultuurminister BR amnestie hebben beloofd aan alle auteurs en ondertekenaars van "rechts-revisionistische en anti-socialistische" petitie's uit 1968, zoals het vermaarde "Manifest van 2000 Woorden". Zij zouden niet langer gedwongen worden tot "zelfkritiek", als ze zich voortaan maar niet meer zouden gedragen als "politieke provocateurs" of openlijke aanklagers van de regering. Deze maatregel past geheel in de tactiek van HUSAK, die alle "tijdelijk op een dwaalspoor geraakte mensen weer tot actieve medewerking brengen" wil en daarom de drastische zuivering zo goed als afgesloten wenst te beschouwen.

Tegen deze soepele aanpak is de door stalinisten gedomineerde controle-commissie van de Tsjechoslowaakse partij ostentatief in verweer gegaan door op 18 november te verklaren "dat het noodzakelijk is de partij voortdurend te zuiveren van elementen, die haar vreemd zijn". Naar het inzicht van deze commissie "moet prioriteit worden gegeven aan de strijd voor de eenheid van de partij op basis van het marxisme-leninisme, hetgeen een strenge partij-discipline impliceert, evenals versterking van de collegialiteit van de leiding en strikte controle op de uitvoering van partijbesluiten". Aan te nemen valt dat deze strijd tussen "gematigden" en harde conservatieven verder zal worden uitgevochten op het eerstkomend CC-plenum, dat van november naar december is verschoven.

Bepaald verontrustend is een kortelings door radio Praag gestarte uitzendingenserie, waarin joodse voormannen van de Praagse lente aan de schandpaal worden genageld. Bijna onveranderlijk worden zij beticht van "trotskistische opvattingen" en samenwerking met het "joods-amerikaanse kapitalisme en joodse spionagecentra", waarbij niet zelden collaboratie met de vroegere Gestapo wordt gesuggereerd.

In Hongarije vond van 25 tot 28 november het 10e partijcongres plaats, dat gezien het verloop en de samenstelling van het nieuwe Politburo een belofte inhoudt voor de onverminderde

voortzetting van het voorzichtig "progressieve" partijbeleid van de laatste jaren. Partijleider KA. pleitte voor de "verdere ontwikkeling van de socialistische democratie" en kondigde tevens maatregelen aan tegen de huidige misstanden in de partij, met name tegen de corruptie, "die de nationale economie ernstige schade toebrengt". Hij sprak zich nadrukkelijk uit ten gunste van de persoonlijke vrijheid van de kunstenaar, al kende hij de staat het recht toe kunstwerken naar hun artistieke en ook naar hun sociale waarde te selecteren, zonder daarbij aan administratieve (straf-)maatregelen te denken.

CPSU-vertegenwoordiger BREZHNEV gaf in feite zijn fiat aan de relatief "liberale" Hongaarse partijlijn door prijzende woorden te wijden aan de "communistische opvoeding van de Hongaarse arbeiders en de meedogenloze strijd tegen zowel de bourgeois-ideologie als de linkse en rechtse afwijkingen van de marxistisch-leninistische leer" - overigens loftuitingen, die als even zovele waarschuwingen konden worden opgevat.

Oost-Duitsland was op het Hongaarse partijcongres niet zoals de meeste andere Warschau Pactlanden vertegenwoordigd door zijn partijleider maar door een Politburolid, dat als achtste in de partijhiërarchie staat genoteerd. De opvallende afwezigheid van ULBRICHT heeft tot tal van speculaties geleid, temeer omdat de andere Oosteuropese partijchefs voor de aanvang van het congres een officieuze topconferentie hielden, waarop naar verluidt vooral de Westduitse Ostpolitik en de Europese Veiligheid aan de orde zijn gekomen. Hoewel het gerucht ging dat Ulbricht enkele uren voor zijn voorgenomen vertrek naar Boedapest een zware hartaanval had gekregen, werd algemeen vermoed dat zijn absentie een politieke achtergrond had. Dit vermoeden werd nog versterkt toen de Oostduitse leider drie dagen later Sowjetminister van Buitenlandse Zaken GROMYKO ontving voor besprekingen, die gewijd heetten te zijn aan "aangelegenheden van wederzijds belang en vraagstukken rond de Europese Veiligheid". Waarnemers achten het niet uitgesloten dat GROMYKO zijn Oostduitse gesprekspartners "adviezen" heeft gegeven voor de door hen te volgen gedragslijn tijdens het op 27 november hervatte overleg tussen Oost- en West-Duitsland.

Het is geen geheim dat de Oost Duitsers zich verzetten tegen de verzoeningsgezinde politiek van hun Oostblokpartners ten opzichte van Bonn en in elk geval het tempo van de toenadering willen vertragen. Zij demonstreerden dit verzet door in het laatste weekeinde van november een stiptheidsactie te beginnen op de toegangswegen naar West-Berlijn, waar de Bondsdagfractie van de CDU/CSU een vergadering had belegd. Prompt verklaarde de West-Duitse minister van Buitenlandse Zaken SCH. in een radio-uitzending op 29 november, dat de verdragen met de Sowjet-Unie en Polen pas zouden kunnen worden geratificeerd als de kwestie-Berlijn zou zijn opgelost. Nog dezelfde dag betoogde BREZHNEV in een redevoering in Armenië dat "een normalisatie van de situatie in Berlijn heel goed mogelijk is als alle betrokken partijen hun goede wil tonen en besluiten nemen, die tegemoetkomen aan de verlangens van de Westberlijnse bevolking en aan de wettige belangen en rechten van de DDR". De volgende dag werd bekend dat begin december een kennelijk inderhaast belegde topconferentie van het Warschau Pact in Oost-Berlijn zou worden gehouden en dat BREZHNEV reeds op 1 december naar de DDR zou vooruitreizen om, zoals werd verondersteld, de Oostduitse leiders tot een coöperatieve houding te bewegen. Dit Oosteuropees topperleg, het eerste dat in Oost-Berlijn plaatsvindt, zal zich - volgens betrouwbare bronnen in Boedapest - concentreren op de kwestie-Berlijn en op de normalisering van de betrekkingen met de Bondsrepubliek. De topconferentie valt op de vooravond van de eerstvolgende viermogendheden-besprekingen over het urgente Berlijnse vraagstuk.